

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ulashova Sevinch Ulash qizi</i> CHIG'ATOY ULUSI BOSHQARUVI TARIXIDAN	8-13
<i>Gulmatov Umarali Xabibulla o'g'li</i> "XITOIY-O'ZBEKISTON-QIRG'IZISTON" TRANSPORT YO'LAGI TASHKIL ETILISHIDA O'ZBEKISTON ISHTIROKINING TARIXIY AHAMIYATI	14-18
<i>Dexkanov Narimon Burxonjonovich</i> ISMOIL SOMONIYNING BOSHQARUV TIZIMI VA QO'SHIN ISLOHOTI	19-22
<i>Saparbayeva Aziza Asror qizi</i> SURXONDARYO HUDUDINING BRONZA DAVRI MANZILGOHLARIDAN ANIQLANGAN ZARGARLIK BUYUMLARI TIPOLOGIYASI	23-28

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Muradullayeva Nafisa Dilmurad qizi</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYALARI TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	29-34
<i>Utkirov Anvar Utkirovich</i> KORXONALAR IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DIVERGENTSIYANI TIZIMLI TASHKIL ETISH TENDENSIYALARI	35-44

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Madraximov Jahongir Botirjon o'g'li</i> GLOBALLASHUV JARAYONLARINING YOSHLAR MA'NAVIY HAYOTIGA TA'SIRINING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	45-52
<i>Rahmonova Feruza Bahromjon qizi</i> XOTIN-QIZLAR BANDLIGINI TA'MINLASH – TAZYIQ VA ZO'RAVONLIKLARDAN ASRASHNING SAMARALI YO'LI SIFATIDA	53-58
<i>Aripova Zulfiyaxon Salijanovna</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA FALSAFIY FANLARNI O'QITISHNING DOLZARB MASALALARI	59-64

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Nishonova Xurshida Yusufjanovna</i> SHE'RIYATDA OBRAZ MUAMMOSI	65-73
<i>Hikmatova Nigina Akmalovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA AGORONIMLARNING ONOMASTIK KATEGORIYA SIFATIDAGI MILLIY-LISONIY BELGILARI	74-79
<i>Sultanova Xurshida Uktamjanovna</i> PUBLITSISTIK USLUB VA UNING TADQIQI (XURSHID DAVRON IJODI MISOLIDA)	80-86

<i>Asqarova Dilbarxon Asqarjon qizi</i> XRONOLOGIYA VA IJOD: INGLIZ VA O'ZBEK MA'RIFIY DRAMALARINI QIYOSIY O'RGANISH	87-91
--	-------

<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna, Mahmudova Nargiza Alimovna</i> J. FAULZNING "KOLLEKSIONER" ROMANIDA RIVOYAT USULLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	92-96
---	-------

<i>Miraxmedova Zilola Erkinovna</i> EVFEMIYA TIL FENOMENI. EVFEMIZMNI O'RGANISH TARIXI	97-101
---	--------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Абдуолимов Уринбой Худобердиевич</i> ЎЗБЕКИСТОН ВА ТУРКИЯ ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ ВА УНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ: ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ	102-110
--	---------

<i>Алишаев Собир Турсунбоевич</i> СУД ҲУҚМИНИ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИДА СУД МАЖЛИСИ БАЁННОМАСИНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ВА ИСБОТЛОВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ	111-119
---	---------

<i>Muhammadiyev Bahromjon Qodirjon o'g'li</i> OTALIKNI FAKTINI BELGILASH ISHI (BOTIR QODIROV VA JO'RAYEVLAR OILASI MISOLIDA)	120-124
--	---------

<i>Maxmudova Hurmatxon Muxtorovna</i> KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING DOLZARB MASALALARI TAHLILI: QONUNCHILIK VA AMALIYOT	125-135
--	---------

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Rashidova Oynisa Xusniddin qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH	136-140
--	---------

<i>Bakiyeva Xayotxon Abduganiyevna, Ergasheva Roziya Bahodir qizi</i> DARSLARDA ZAMONAVIY TA'LIM USULLARIDAN FOYDALANISH	141-146
---	---------

<i>Ганнаров Захид Ганнарович</i> ИССЛЕДОВАНИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ СИНХРОНИЗАЦИИ ДВИЖЕНИЙ В СИНХРОННОМ ПЛАВАНИИ	147-153
---	---------

<i>Qurbonova Dilafruz Toshturdiyevna</i> TALABA-QIZLARGA TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI O'RGATISHNING ZAMONAVIY USULI	154-159
---	---------

Received: 10 July 2024
Accepted: 15 July 2024
Published: 25 July 2024

Article / Original Paper

TPOLOGY OF JEWELRY ITEMS IDENTIFIED FROM BRONZE AGE RESIDENCES OF SURKHANDARYA REGION

Saparbaeva Aziza,

3rd year student of the Faculty of Social and Economic Sciences of Urgench State University,
azizasaparbaeva1305@gmail.com

Abstract. In the article, the material culture of the Bronze Age of the Surkhandarya region, in particular, the history of jewelry art, the types and characteristics of jewelry found in graves were analyzed.

Key words: Surkhandarya, Sopollitepa, Jarkoton, Sherabad, Mullali, beads, bracelets, rings, pin.

SURXONDARYO HUDUDINING BRONZA DAVRI MANZILGOHLARIDAN ANIQLANGAN ZARGARLIK BUYUMLARI TIPOLOGIYASI

Saparbayera Aziza Asror qizi

Urganch davlat universiteti ijtimoiy-iqtisodiy fanlar fakulteti tarix ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi,

Annotatsiya. Maqolada Surxondaryo hududining bronza davri moddiy madaniyati, xususan, zargarlik san'ati tarixiga, qabrlardan aniqlangan zargarlik buyumlari turi va xususiyatlari tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Surxondaryo, Sopollitepa, Jarqo'ton, Sherobod, Mullali, munchoq, bilaguzuk, uzuk, to'g'nog'ich.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI5Y2024N04>

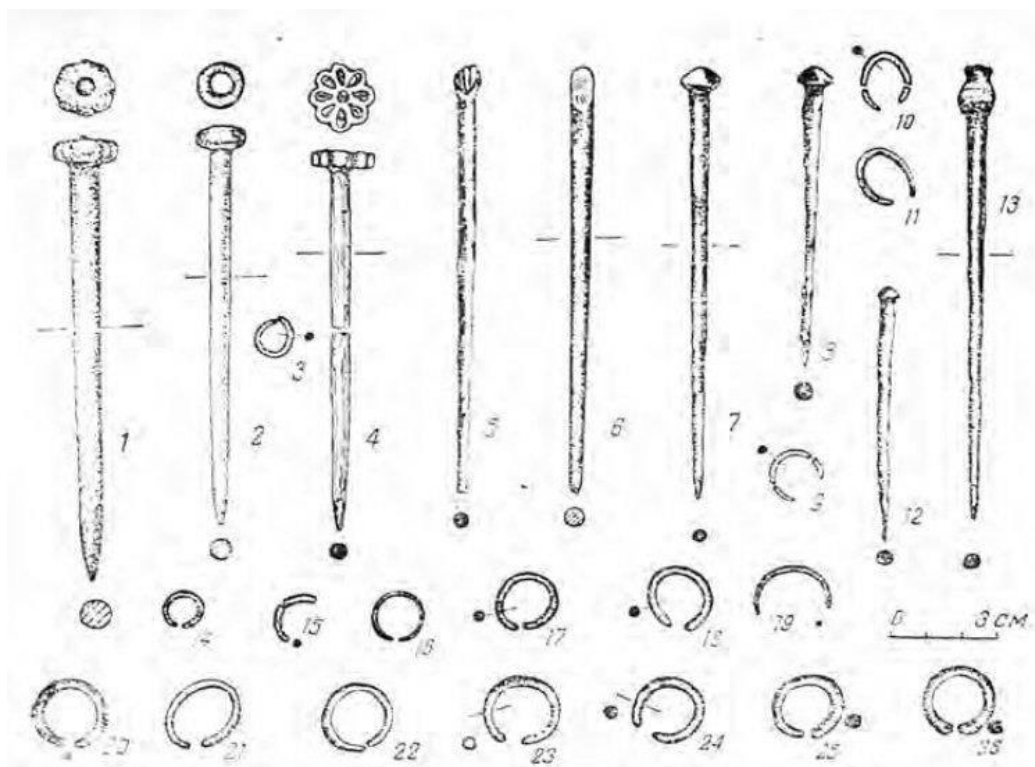
Jarqo'ton hududi qabrlaridan sopol buyum, mehnat qurollari bilan birga ko'p miqdorda ayollar hojatxona buyumlari va munchoqlar aniqlangan. Bronza davri ayollar qabrlaridan bilaguzuklar, soch uchun ilgichlar, ma'bad tasvirli uzuklar va ko'p miqdorda munchoqlar aniqlangan. 29 ta ayollar qabridan turli shakldagi tosh munchoqlar va bronza ignalar topib o'rganildi. Ko'zali bosqichida qabrlardagi buyumlarning kamayishi va marosimlarning standartlashishi ko'zga tashlanadi. Bu davrga oid 22 ta qabr o'rganilib, ulardan bronzadan tayyorlangan sirg'alar, bilaguzuklar va uy-ro'zg'or buyumlari aniqlandi. Ko'zali bosqichi Jarqo'ton bosqichiga qaraganda qashshoqroq bo'lib, bu davrga oid 17 ta qabrni o'rganish jarayonida ayollar buyumlari nisbatan kamayadi, ularda faqat bir qancha tosh munchoqlar, bilaguzuklar va sirg'alar uchraydi, xolos. Bolalar qabrlaridan ham zargarlik buyumlaridan lapis lazulidan marjonlar topildi. Xuddi shunday 34 ta bolalar qabri o'rganilib, ulardan bronza buyumlar, jumladan, spatulalar, sirg'alar, bilaguzuklar aniqlandi. 16 ta qabrdan tosh va bronza munchoqlar, 6 ta ayollar qabridan tosh shpindel burmalari o'rganildi.

Keyingi bosqich, Mo'llali bosqichiga oid qabrlarda jasadni kuydirish alomatlari bilan birga dafn buyumlari sonining keskin kamayganini ko'rish mumkin. Bu davrda ayollar qabrida bronza munchoqlar keng tarqalganini guvohi bo'lish mumkin.

Jarqo'ton madaniyati bosqichi zargarlik buyumlari xilma-xil turlarga ega bo'lib, ularning eng asosiy turlari, zargarlik tipologiyasiga to'xtalamiz. Jarqo'ton bosqichi zargarlik buyumlari sifatida to'g'nog'ichlar, bilaguzuklar, ma'bad tasvirli uzuklar, sirg'alar, surmadonlar va tosh munchoqlarni ko'rsatish mumkin.

Eng keng tarqalgan zargarlik buyumi soch to'g'nog'ichlari bo'lib, 34 tasi turli shaklda va 11 tasi pommel dizayniga ega ko'rinishda uzun dumaloq simdan tayyorlangan. Pommel dizayniga ega to'g'nog'ichni quyidagi turlari mavjud:

1. Konusli tirnoqsimon bukumaga ega to'g'nog'ichlar. Bu turdagi to'g'nog'ichning 3 o'lchamli turlari mavjud: a) katta-16,5-21sm; b) o'rtacha-13-15 sm; c) kichik-7-10 sm.
2. Osiyo mufloni va yotgan qo'y shaklli ustki qismga ega to'g'nog'ichlar.
3. Musht shaklli to'g'nog'ichlar. Bu turdagi to'g'nog'ichni 2 turi mavjud bo'lgan: biri musht va novda birlashib ketgan shaklda bo'lsa, ikkinchisi ular orasida ingichkalashgan yo'lakning mavjudligida farqlanadi. Birining uzunligi 15,7 sm va ikkinchisi mos ravishda 13,5 smni tashkil qiladi.
4. Yassilangan boshga ega to'g'nog'ichlar. Uning bir tomoni uchli bo'lsa, ikkinchi tomoni tekislanadi.
5. Olmos boshli to'g'nog'ichlar. 1 ta nusxa aniqlangan bo'lib, uzunligi 13,7 smni tashkil etadi.
6. Burma boshli to'g'nog'ichlar. Bunday to'g'nog'ichlarning ko'ndalang kesimi dumaloq, bir uchi uchli, ikkinchisida to'rtta qovurg'ali o'simtasi bor. Boshi va pastki qismini ajratuvchi garizontal chiziqlarga ega.
7. Naqishli dumaloq boshli to'g'nog'ichlar. Dumaloq boshning ustki qismi 5 ta silindirsimon munchoqlar bilan bezatilgan. 1 ta nusxa topilgan bo'lib, uzunligi 17 smni tashkil qiladi.
8. Silindr boshli tirnoqsimon to'g'nog'ichlar. Pommel yuzasida vertikal tirqichlar qo'llaniladi. 6 ta aniqlanib, uzunligi 12-13 smni tashkil etadi.
9. Atirgul boshli to'g'nog'ichlar. Ba'zilar olti bargli, boshqalari yetti-sakkiz bargli gultojga ega, markazida chuqur doira mavjud. 6 ta aniqlangan. Uzunligi 10-11smdan 19,5-21smgachani tashkil etadi.
10. Yassi yumaloqlangan boshli to'g'nog'ichlar. Pommelning old yuzasida aylana bo'lib, uning atrofida oltita oval bo'laklar bo'linish bilan tugaydi. 1 nusxa aniqlanib, uzunligi 19,5 sm.
11. Yassi oval shaklli to'g'nog'ichlar, bosh qismida chopib borayotgan tog' echkisi tasvirlangan. 1 nusxa aniqlanib, uzunligi 9,5 smni tashkil etadi.

Jarqo'ton manzilgohidan aniqlangan to'g'nog'ich va uzuklar.

Eng ko'p ayollar zargarlik buyumlari guruhi bronza bilaguzuklardan iborat. Dumaloqdan qilingan uchlari ochiq bo'lgan simning ko'ndalang kesimi. Yetti yuzida bilaguzuklar spiral kesiklarga ega. Barcha bilaguzuklar silliq sirtli, bir uchlari ingichka bo'ladi va tishli bilaguzuklar uchun ikkala uchi kesik shaklda bo'ladi.

Jarqo'tondan simdan yasalgan ochiq uchlari bo'lgan yupqa dumaloq uzuklar aniqlangan. Uzuklardan birining uchlari to'mtoq, ikkinchisi ingichka. Subtriangular shaklga ega bo'lgan, uchlari toraygan uzuk ajralib turadi.

Ayollar zargarlik buyumlari orasida alohida o'rinni turli toshlardan, jumladan, lapis lazuli, agat, firuza, opoka, marmar, marjon, ohaktosh, suyak va kalsiydan yasalgan munchoqlar tashkil etadi. Ishlab chiqarish texnikasiga ko'ra, ular Sopolli davrining munchoqlaridan farq qilmaydi (1, B. 94-97; 2, B. 74).

Tipologik jihatdan, Jarqo'ton bosqichining munchoqlarni quyidagicha tasniflash mumkin:

1. Silindrsimon munchoqlar. Karnelian, kaolin gil, kalsedon, tez-tez suyakdan yasalgan, asosan ko'k rangdagi lapis lazulidan qilingan. Bu turdagi munchoqlarning shakliga ko'ra, 3 ta turga ajratish mumkin: qisqa silindrsimon, uzun silindrsimon va quvurli.
2. Tarmoqli ohaktoshdan yasalgan olmos shaklidagi munchoqlar.
3. Bikonik shakldagi munchoqlar.
4. Ovaloid lapis lazulidan tayyorlangan munchoqlar.
5. Koptok shaklidagi munchoqlar.
6. Munchoqli marjonlar.
7. Ellipsoid shaklida, ikki tomonlama aylana kesma bilan segmentlangan munchoqlar.
8. Tugmali munchoqlar.
9. Silindrsimon va konus shaklli munchoqlar. Bu turdagi munchoqlar lapis lazuli, karnelian, firuza, opoka, shifer va jasper kabi toshlardan tayyorlangan.

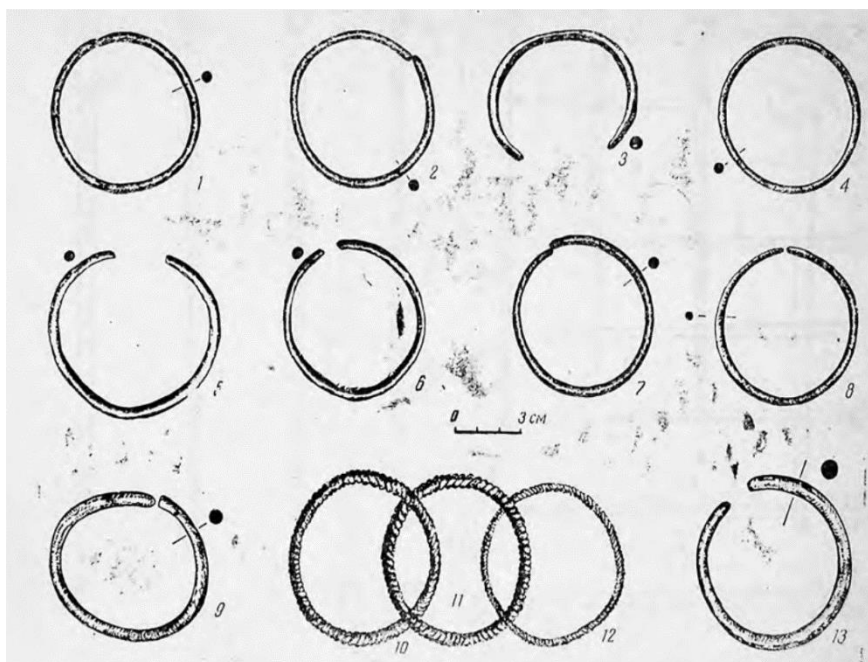
Jarqo'ton manzilgohi qabrlaridan aniqlangan munchoqlar

Ko'zali bosqichidagi qabrlarni qazish paytida ko'plab bezaklar va buyumlar, xususan, ayollar qabridan to'g'nog'ichlar, bilaguzuklar, ma'bad halqalari va tosh munchoqlar topilgan. Bu bosqich to'g'nog'ichlari eng katta zargarlik guruhini tashkil qiladi. Dizayniga ko'ra, zamonaviy davrda to'rt guruhga bo'lingan.

1. To'rtburchak tepa qismga ega bo'lgan to'g'nog'ich. Uzunligi 19,3 sm.
2. Silindrsimon tirgakli to'g'nog'ich, agat munchoqlar to'plamidan iborat. Uzunligi 8 sm.
3. Dumaloqlangan tirnoqli to'g'nog'ich. Uzunligi 16,5 sm.
4. Konus tirnoqsimon boshli to'g'nog'ich. Uzunligi 12,5 - 6,7 sm.

Bilakuzuklar 3 nusxasi aniqlangan. Ulardan ikkitasi ochiq uchlari bo'lgan yumaloq simdan qilingan. Uchinchi soxta bronzadan yasalgan bilaguzuk qavariq-konkav shaklga ega bo'lgan chiziqlar, ochiq uchlari bilan, O'rta Osiyo, Qozog'iston va Sibirning shimoliy hududlaridagi bronza davri qabilalari bilakuzuklari uchun xos shaklga ega.

Halqalar (sirg'alar). Ikkita metall halqa topildi - biri bronza, ikkinchisi oltin. Ikkalasi ham yupqa dumaloq, ochiq uchli simdan qilingan.

Jarqo'ton manzilgohi zargarlik buyumlari.

Munchoqlar ko'k lapis lazulidan qilingan. Shakli bo'yicha uchga bo'lingan: tomchisimon, silindrsimon va ellipsoid. Ko'zali bosqichidan munchoqlar yasash texnikasi dastlabki davrlardagi munchoqlardan farq qilmaydi. Sopolli bosqichida L shaklidagi katta o'lchamli munchoqlar paydo bo'ladi.

Mo'llali bosqichidagi zargarlik buyumlari va ayollar kiyimlari toifasiga bronza bilaguzuklar, ma'bad halqalari, tosh va bronza munchoqlar kiradi. Dumaloq bronza simdan yasalgan bilaguzuklar, uchlari ochiq. Birining yuzasida spiral kesmalar mavjud.

Majmuada turli shakldagi tosh va bronza munchoqlar mavjud:

1. Ko'z yoshi tomchisimon, qisqa silindrsimon, rombsimon, tasvirlar va shakli ellipsoidal. Asosan agat, ko'k lapis lazulidan va kalsiydan qilingan.

2. Silindrsimon va bikonik shakldagi bronza munchoqlar.

3. Dumaloq marmar marjon, bir tomondan tekis, ikkinchisida - bir oz tuxumsimon. Uning markazida toshlarni kiritish uchun teshik bor. Kulonning chetida osilgan oval teshik bor.

Jarqo'ton bosqichidagi ayollar qabrlaridan aniqlangan qabr buyumlari orasidan dumaloq kesmadan yasalgan bronza bilaguzuklar uchraydi. Jarqo'ton qabristonidan olingan 40 ta bronza bilaguzukning yettitasida sim yuzasida spiral kesiklar bor. Bronza bilaguzuklar Sopollitepa manzilgohi qabrlari buyumlari orasida kesmasiz shakli keng tarqalgan (1, B. 25; 3-4, B. 17) Shunga o'xshash bilaguzuklar Qoratepaning yuqori qatlamidan ham aniqlangan (5, B. 370).

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Surxondaryo hududi manzilgohlari –Jarqo'ton, Sopollitepa va Mo'llalidan aniqlangan zargarlik buyumlari tipologiyasi xilma-xil shakl va turlarga ega bo'lgan. Jarqo'ton, Sopolli, Mo'llali va Ko'zali bosqichlarida zargarlik buyumlarini yasash texnologiyasi va xomashyosida o'ziga xos o'zgarishlar, farqlar ko'zga tashlanadi. Zargarlik buyumlari nafaqat Surxon vohasi balki, Zarafshon va Xorazm vohalari, Shimoliy Afg'oniston va Turkmaniston hududlari zargarlik san'ati rivojiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Bronza davri zargarlik san'ati rivoj topganligi va keying davr bezak san'ati rivojiga asos sifatida xizmat qildi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. А с к а р о в А. А. Сапаллптепа. Ташкент, 1973.
2. А с к а р о в А. А. Древнеземледельческая культура эпохи бронзы юга Узбекистана. Ташкент, 1977
3. А л ь б а у м Л. И. Поселение Кучук-тепе в Узбекистане. «Материалы сессии, посвященной итогам археолого-этнографических исследований 1964 года в СССР» (Тезисы докладов), Баку, 1965.
4. Аскарлов А.А. Поселение древних земледельцев на юге Узбекистана. — ОНУ. 1971, Лгг 8.
5. Массон В.М Кара-депе у Артыка.—Тр. ЮТАКЭ, т. X, Ашхабад, 1961.
6. Аскарлов А.А, Абдуллаев Б.Н. Джаркутан (К проблеме протогородской цивилизации на Юге Узбекистана). – Ташкент, Фан. 1983.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).